

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**פרשת ויצא****"כי אמרה פי ראה ה' בעניי"**

"ותמר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן פי אמרה פי ראה ה' בעניי
 פי עתה יאקהבני אישי" ע"כ (ויצא כט לב).

בפי רש"י (שם) בד"ה ותקרא שמו ראובן, רבותינו פירשו (ברכות ז ב) אמרה ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו אלא שביקש להוציאו מן הבור, עכ"ל.

כן הוא בברכות (ז ב) ראובן - אמר רבי אלעזר: אמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי, דאילו בן חמי אף על גב דמדעתיה זבניה לבכירותיה, דכתיב "וימכר את בכרתו ליעקב" (תולדות כה לג), חזו מה כתיב ביה "וישטם עשו את יעקב" (שם כז מא), וכתיב "ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים" וגו' (שם כז לו). ואילו בני, אף על גב דעל כרחיה שקליה יוסף לבכירותיה מניה, דכתיב "ובחללו יצועי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף" (דברי הימים א' ה א), אפילו הכי לא אקנא ביה, דכתיב "וישמע ראובן ויצלהו מידם" (וישב לו כא), ע"כ.

א-

בח"א מהרש"א (שם) בד"ה ראו מה בין בני כו'. דלפי טעם המפורש בכתוב "כי ראה ה' בעניי" וגו' (ויצא כט לב) מלת בן לא יתכן, וע"כ דרשו דשלא מדעת שם השם ית' בפיה עתידות, זה ראו מה בין בני כו'. אף על גב דבע"כ שקליה יוסף כו', דנתנה בכורתו ליוסף משמע בעל כרחו נתנה יעקב ליוסף כמפורש פרק יש נוחלין (ב"ב כגא וק"ל, עכ"ל.

בבעל הטורים (ויצא כט לב) ותקרא שמו ראובן. ואח"כ כתיב כי אמרה, ובאחרים אינו כן אלא תחילה הוא מפרש טעם השם ואח"כ השם, עכ"ל.

בספר דקדוקי רש"י (ויצא כט לב) בד"ה ותקרא את שמו ראובן, רבותינו פירשו (ברכות ז ב) אמרה ראו מה בין בני לבן חמי וכו'. נראה דקשה לרש"י דמצינו בכל השבטים כתיב טעם של קריאת השם קודם הקריאה, ואח"כ כתיב על כן קראה, כמו "כי שמע ה' כי שנואה אנכי ותקרא את שמו שמעון" (שם לג), וכן בכל השבטים לכשתדקדק בהם, ובראובן כתיב קריאת השם קודם הטעם, "ותקרא את שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעניי". לזה מתרץ רש"י רבותינו פירשו שיש עוד טעם על קריאת שמו ראובן, אמרה ראו מה בין בני, והוא לא ניתן לכתוב שהוא על שם העתיד, ועל זה נופל "ותקרא את שמו ראובן" מטעם שאמרה ראו מה בין בני, ועוד טעם אחר "כי ראה ה' בעניי". ועיין בפר' נח ע"פ "על כן קרא שמה בבל" (יא ט), ותמצא תוכן אחד להם, עכ"ל.¹

שם (נח יא ט) בד"ה "ע"כ קרא שמה בבל", בגמרא (סנהדרין כד א) למה נקרא שמה בבל, בלולה במקרא בלולה במשנה. **בכאן מקשים** (עי בח"א מהרש"א שם בד"ה מ"ד ואקח לו) והלא קרי בי רב הוא "ע"כ קרא שמה בבל כי שם בבל ה' שפת כל הארץ" והטעם נכתב בצידו. **ונראה לתרץ** דזה ידוע דכל מקום דכתיב ע"כ הטעם מפורש מקודם ועליו שייך "על כן", ופירושו מטעם זה, כמו בפרשת ויצא "הפעם ילוח אישי אלי על כן קראה שמו לוי" (ויצא כט לד) פי מטעם הנזכר מלשון לוי. "הפעם אודה את ה' על כן קרא שמו יהודה" (ויצא כט לה) מלשון הודיה ודומיהן הרבה. וכאן הוא אומר "ע"כ קרא שמה בבל" ולא הוזכר שום טעם מקודם, **אלא צריך לומר שיש עוד טעם ידוע ולא ניתן לכתוב שהוא ע"ש העתיד ועליו אומר על כן**, עכ"ל.

ב-

בספר קול אליהו (ויצא כט לב) בד"ה ותהר לאה וכו', **והנה לכאורה הפליאה נשגבה** הלא מפורש בקרא הטעם לקריאת שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעניי, א"כ למה לו לר"א לבקש טעם אחר, ולמה לא בקש טעם אחר גם על קריאת שמו של שמעון ועל כל השבטים, ועיין שם במהרש"א. **אמנם יש לבאר** כי חכמינו ז"ל הרגישו בכאן ענין אחד אשר יאמר כי הוא זה, דידוע כי חוקי הלשון כך המה כמבואר להמדקדקים, אשר בסדר המשפטים המנהג להקדים הסבה שהיא בבחינת סבה וטעם אל המשפט המתאחר, כמ"ש "יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת וגו' כי ברך אברכך" (וירא כב יז-יז).

בספר נועם מגדים וכבוד התורה (שם) בד"ה "ויעתר יצחק" כו', הנה ליה למימר הדבר כסדר, ורבקה עקרה שהיה מקדם ואח"כ ויעתר, הדבר כמו שהיה ולא להקדים המאוחר. אך ארז"ל (יבמות סד א) מפני מה היו אבותינו עקורים כו', לפ"ז העקרות היא בשביל העתירה שהתאוה לה ה', הרי שטרם העקרות היה המחשבה העתידה ובעבורה נעקרה, ולזה אתי שפיר דהקדים המוקדם. נ"ל, עכ"ל.³

ולהמתבאר יש לפרש, והוא בהקדם מה שתרגם ביונתן בן עוזיאל:
 וְאֵזַל יַצְחָק לְטָוֹר פּוֹלְחָנָא אֲתֵר דְּכַפְתִּיה אַבּוּי וְהַפִּד יַצְחָק בְּצִלוֹתִיה
 דְּעִתִּיה דְּקַבְ"ה מִמָּה דְגָזַר עַל אֲנִיתִיה אַרְוִים עֲקָרָא הִנֵּת גַּבִּיה עֲשָׂרִין
 וְתַרְתִּין שְׁנִין וְאֲתֵהֲפִיד בְּגִינִיה דְּעִתִּיה דְּקַבְ"ה מִמָּה דְגָזַר עָלֶיהָ דְאָף
 הוּא הָהָה עָקַר וְאֲתַרְוּחַ וְאֲתַעְבְּרַת רַבְקָה אֲנִיתִיה, עכ"ל.

מבואר דגם יצחק היה עקר, וכן הוא ביבמות (סד א) אמר רבי יצחק: יצחק אבינו עקור היה, שנאמר: "ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו", על אשתו לא נאמר אלא לנוכח, מלמד ששניהם עקורים היו, ע"כ.

ולפי המתבאר י"ל דזהו הטעם שלא הקדים ואמר כסדר "ורבקה עקרה", להורות שהיה סיבה נוספת לתפילתו, והוא שגם הוא היה עקר והיה צריך להתפלל גם על עצמו.

³ וכ"ה עדר"ז בספר האפריון (שם).

¹ וכ"כ במשכיל לדוד ובהעמק דבר (שם) עדר"ז.

² בתורת משה לאלשיך (שם) בד"ה וידע אדם וכו', ראוי לשית לב מה ענין אומרה שת לי ולא אמרה נתן לי. ועוד שתקראהו לפי זה יתן, כי נתן לה ה' זרע אחר וכו' עכ"ל. ולפי המתבאר שהיה כאן טעם נוסף לקרותו בשם זה, מתיישב הכל שפיר.